

УДК 321.015 (342.3)

DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2021.06.01>

Барабаш Борис Абрамович,
кандидат юридичних наук,
Український Союз промисловців
і підприємців (УСПП),
радник президента УСПП
ORCID 0000-0002-2611-4044
borisbarabash1958@gmail.com

ПОСИЛЕННЯ РОЛІ ДЕРЖАВНОГО АПАРАТУ ЯК ОБ'ЄКТИВНА РЕАЛЬНІСТЬ У СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ВЛАДАРЮВАННЯ

Анотація

В умовах інтенсифікації економічних, політичних та суспільних процесів сучасного світу, політичного й економічного реформування в державі вчені та урядовці вимушені шукати нові оптимальні форми владарювання. Разом із тим неврегульовані належним чином правовідносини призводять до фактичної концентрації державної влади у руках вузького кола осіб, що не є уповноваженими ані народом, ані чинною владою та повинні володіти лише технологічними функціями з підготовки проєктів нормативно-правових актів. Таке становище об'єктивно потребує своєї правової регламентації та врегулювання.

***Метою статті** є дослідження важливої тенденції посилення ролі державного апарату як реальності, що об'єктивно склалася у сучасній системі владарювання. У статті автор на численних прикладах показує постійно зростаючий вплив державного апарату на розробку та прийняття рішень у сфері державного управління.*

***Наукова новизна** статті полягає в критичному осмисленні феноменології посилення влади апарату органів виконавчої влади в сучасних реаліях державного життя. Діяльність цього прошарку владної структури, що фактично не підлягає контролю з боку суспільства, громадських організацій та парламентів, видається автору небезпечною. У роботі також проаналізовані причини виникнення такого явища у різних державах світу.*

***Висновки.** Діяльність виконавчої влади являє собою нескінченний ряд здійснюваних нею конституційних повноважень, які їй легально і фактично належать. Обсяг цих повноважень об'єктивно неухильно та перманентно зростає, доповнюючи один одного. При такому положенні авангардна роль виконавчої влади не викликає сумніву. Однак така роль об'єктивно вимагає свого теоретичного обґрунтування, належного конституційно-законодавчого закріплення й обґрунтованого зростання ролі апарату цієї гілки державної влади. Суспільство має знати, як і на яких засадах приймаються рішення, що суттєво впливають на повсякденне життя людей, соціуму та держави.*

***Ключові слова:** уряд, апарат, законодавча влада, виконавча влада, кабінет, делеговане законодавство.*

Barabash Borys A.,
candidate of law sciences,
Ukrainian Union of industrialists and businessmen (UIIB),
adviser of the UIIB president
ORCID 0000-0002-2611-4044
borisbarabash1958@gmail.com

STRENGTHENING THE ROLE OF THE STATE APPARATUS AS A REALITY WHICH OBJECTIVELY FORMED IN THE MODERN SYSTEM OF GOVERNANCE

Abstract

In the conditions of intensification of economic, political and social processes of the modern world, political and economic reform in the state, scientists and government officials are forced to look for new optimal forms of government. At the same time, improperly regulated legal relations lead to the actual concentration of state power in the hands of a narrow circle of persons who are not authorized by either the people or the current government and have only technological functions for drafting regulations. Such a situation objectively needs its legal regulation and settlement.

The aim of the article is to study the important trend of strengthening the role of the state apparatus as a reality that has objectively developed in the modern system of government. Therefore, in the article the author on numerous examples shows the ever-increasing influence of the state apparatus on the development and decision-making in the field of public administration.

The scientific novelty of the article lies in a critical understanding of the phenomenology of strengthening the power of the apparatus of executive bodies in the modern realities of state life. The activity of this layer of the power structure, which is in fact not subject to control by society, public organizations and parliaments, is considered dangerous by the author. The paper also analyzes the causes of this phenomenon in different countries.

Conclusions. The activity of the executive branch is an infinite number of constitutional powers exercised by it, which legally and in fact belong to it. The scope of these powers is objectively steadily and permanently growing, complementing each other. In this situation, the avant-garde role of the executive is not in doubt. However, such a role objectively requires its own theoretical justification, proper constitutional and legislative consolidation and a reasonable increase in the role of the apparatus of this branch of the unified state power. Society needs to know how and on what basis decisions are made that significantly affect the daily lives of people, society and the state.

Key words: government, apparatus, legislative power, executive power, cabinet, delegated legislation.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку суспільства важливу роль відіграє система стримувань і противаг між всіма гілками влади. Однак державний апарат стає важливим явищем сучасних процесів прийняття рішень у контексті технологізації їх супроводження й оперативності забезпечення. Від його позиції та погляду на ту чи іншу проблему залежить організація й забезпечення подання законопроектів до парламентів та їх проходження в рамках законотворчого (законодавчого) процесу. Отже, насамперед, фінансові проекти (бюджет) та рішення, які мають міжнародний характер (ратифікація міжнародних договорів тощо) стають пріоритетним полем діяльності апарату, який, по суті, не є напряду відповідальним ані перед парламентами, ані перед громадянськістю.

В умовах інтенсифікації економічних, політичних та суспільних процесів сучасного світу, політичного й економічного реформування в державі вчені та урядовці вимушені шукати нові оптимальні форми владарюван-

ня. Разом із тим неврегульовані належним чином правовідносини призводять до фактичної концентрації державної влади у руках вузького кола осіб, що не є уповноваженими ані народом, ані чинною владою та повинні володіти лише технологічними функціями з підготовки проектів нормативно-правових актів. Таке становище об'єктивно потребує своєї правової регламентації та врегулювання.

Аналіз досліджень та публікацій. Автор у своїй роботі скористався сучасними працями таких видатних правознавців США та Західної Європи у сфері досліджень діяльності та правового статусу державного апарату, як Р. Лорч, З. Бейл, Є. Уейд, Дж. Філліпс. Крім того, був використаний матеріал конституційних актів деяких держав Західної Європи.

Метою статті є дослідження сучасних процесів у конституційному праві передових держав світу, що знайшли свій вираз у формуванні тенденції посилення ролі державного апарату як реальності, що об'єктивно склалася у сучасній системі владарювання.

Виклад основного матеріалу. Актуальні зміни, які відбуваються у структурі урядів, знаходять свій прояв у концентрації широкої виконавчо-урядової влади в руках все більш вузького кола осіб, чи навіть однієї особи. Так, наприклад, вирішальна роль голови уряду у виконавчій гілці влади ФРН отримала своє конституційне закріплення, – у відповідності зі ст. 65 Основного закону ФРН, «Федеральний канцлер встановлює основні положення політики та несе за них відповідальність» [1]. Однак нерідко подібні тенденції, які скеровані на концентрацію влади виконавчою гілкою та її головою, зовсім не закріплені в законі. Але і в цих випадках загальна для більшості урядів тенденція набуває активного розвитку. Найтиповішою в цьому відношенні є британська практика.

У Великій Британії прем'єр-міністр призначає, переміщує та відкликає членів уряду, визначає їх компетенцію та керує їхньою діяльністю. Він формує Кабінет, існуючий на підставі конституційної угоди, встановлює порядок його роботи, формулює його рішення. З приводу правового характеру британського кабінету висловилися у свій час англійські правознавці Є. Уейд та Дж. Філліпс: «Не дивлячись на те, що існування Кабінету визнано одним із положень Закону про міністрів корони 1937 року, який передбачає виплату платні міністрам – членам Кабінету, Кабінет є таким органом управління, в основі існування якого лежить конституційний звичай. Ні статuti, ні загальне право не визначають його складу та не формулюють його повноважень. Кабінет – це всього лише позначення певної групи королівських службовців, яких Прем'єр-міністр запрошує для того, щоб вони разом із ним давали поради королю з питань управління країною» [2, р. 182].

Відзначимо при цьому, що у змістовному розумінні терміно-поняття «кабінет» та «уряд» у Великій Британії не співпадають. Уряд – це сукупність всіх вищих посадових осіб у рамках системи виконавчої влади. Кабінет, своєю чергою, представляє собою вузьку колегію, яка складається з найважливіших міністрів та державних секретарів. Свою трактовку правового статусу британського Кабінету запропонував англійський вчений Р. М. Паннетт, який у книзі «British Government and Politics», зокрема, пише: «Кабінет є комітетом Уряду, який складається з

двадцяти чи близько до того старших членів Уряду, які збираються разом для того, щоб наглядати й координувати роботу всієї урядової машини» [3, р. 221].

Прем'єр-міністр Великої Британії володіє широкою розпорядчою владою, видає та підписує урядові укази. Він здійснює більшість повноважень, які номінально належать монарху, включаючи право на достроковий розпуск Палати громад. Багаторічна практика, що склалася, свідчить про те, що Прем'єр-міністр особисто керує зовнішньою політикою держави. Обсяг повноважень Прем'єр-міністра Великої Британії і сконцентрована в його руках урядова влада настільки великі, що деякі державознавці іменують його «некоронованим» чи «обраним» монархом. Голова британського уряду по обсягу влади, яка ним здійснюється, та своєму фактичному становищі в системі вищих державних органів мало чим відрізняється від президента США. Водночас його становище як лідера партії, що має більшість голосів у Палаті громад, надає йому такі можливості впливу на парламент, якої не має американський президент.

Президент США спирається у своїй діяльності на вузькі дорадчі колегії, які складаються з найдовіреніших людей. Кабінет США, орган, про який нічого не сказано в Конституції США, та який набув дорадчого значення в кінці другого терміну президентства Дж. Вашингтона, втрачає своє значення. У межах повноважень виконавчої влади всі рішення приймаються одноособово президентом США.

Зростанню ролі виконавчої влади багато в чому сприяє створення при голові держави чи уряду спеціального апарату, який часто утворюється на позаконституційній основі. Показова в цьому відношенні практика США. За свідченням американського правознавця Т. Бейла, президент США має у своєму штаті більш ніж 500 співробітників [4, р. 103]. Виконавче управління президента – це широкий та розгалужений апарат, який нерідко успішно конкурує з офіційним кабінетом за участь у розробці й реалізації внутрішньої та зовнішньої політики держави. Він включає в себе штат особистих співробітників президента, різні органи політичного керівництва, координації, управління, серед яких найвпливовішими є Рада національної безпеки

та Адміністративно-бюджетне управління. Особливо значна роль у керівника апарату співробітників Білого дому, який має повсякденний доступ до президента. Саме через його посередництво відбувається зв'язок голови держави з членами Кабінету. Значною є також роль спеціального Помічника президента з питань національної безпеки. Він володіє дуже часто не меншим впливом, ніж Державний секретар. Американська система організації урядового допоміжного апарату є, певною мірою, логічним завершенням англійської системи. Практика державного управління США привела до необхідності стабілізації й упорядкування тимчасових та постійних допоміжних установ. На основі «Акта про реорганізації» 1939 року, прийнятого з ініціативи Президента США Ф. Д. Рузвельта, подібні установи були об'єднані у чітку систему органів, яка має назву Виконавчий апарат при президентові [5].

Активізується діяльність та зростає вплив апарату, який функціонує при Прем'єр-міністрі Великої Британії, Федеральному Канцлері ФРН, Прем'єр-міністрі Японії. Так, наприклад, під керівництвом Федерального канцлера ФРН діє Відомство з охорони конституції (політична поліція). Практично всі служби та органи такого роду, які формально відносяться до числа допоміжних органів при носії виконавчої влади, вже давно перетворилися з техніко-консультативних структур у політично-адміністративні відомства.

Водночас голови виконавчої влади усвідомлюють потенційну небезпеку, яку несе в собі їх повна залежність від апарату співробітників та експертів. Голова уряду, який користується інформацією зі строго певного джерела, ризикує стати слухняним виконавцем волі тих, хто таку інформацію надає. Р. Лорч описує подібні взаємовідносини таким чином: «Голові уряду треба пам'ятати, що голова – він, а не його службовий персонал. Їх не обирають, а обирають його. Є маленька різниця між домовласником та орендаром. Чиновники апарату якимось схожі на орендарів. Власність не зовсім їх. Голова уряду, з іншого боку, має почуття відповідальності, які не так глибоко відчувають підлеглі. Тому голови уряду повинні приймати рішення самостійно. Хоча, звісно, і радячись» [6, р. 111].

Та обставина, що багаточисельні групи експертів функціонують при голові держави чи уряду на правах його особистого апарату, дозволяє позбавити їх парламентського контролю чи нагляду громадських організацій. Досвід США, Великої Британії, ФРН та деяких інших держав підтверджує висновки про те, що нерідко особисті радники та співробітники апарату можуть справляти суттєвий вплив на рішення, які приймає голова виконавчої влади.

Законодавча діяльність

Уряди, все більшою мірою, займаються нормотворчою діяльністю, чим активно вторгаються у раніше виключну сферу компетенції парламентів. Слід особливо відзначити, що завдяки підзаконній нормотворчості й делегованому законодавству уряди в широких масштабах здійснюють нормативне регулювання суспільних відносин. Іноді має місце і феноменологія субделегування, тобто передача регулятивних повноважень відомствам ще більш низького рівня. Це відбувається через те, що парламент не в змозі самостійно контролювати зміст та застосування великої кількості делегованих актів, які видаються дуже оперативно органами виконавчої влади. Законотворча та регламентарна діяльність президента, уряду й інших органів виконавчої влади утворює окрему область, яку парламент контролювати не може. Така ситуація характерна, наприклад, для Франції, де основними суб'єктами делегованого законодавства є президент, прем'єр-міністр і міністри, які видають ордонанси, декрети, циркуляри тощо. Делеговане законодавство у Франції не тільки по своєму об'єму та значущості перевершує нормоустановчу діяльність парламенту, але й дуже важко контролюється.

У Великій Британії акти делегованого законодавства за своєю кількістю набагато перевершують парламентські закони. Парламентський контроль над делегованим законодавством юридично існує, але на практиці здійснюється слабо.

У США делеговане законодавство здійснюється як президентом, так і губернаторами, головами виконавчих департаментів та федеральних агентств. Укази, накази, прокламації, директиви, які видаються в цьому порядку, мають таку саму юридичну силу, як і акти Конгресу, бо межі делегованого за-

конодавства не встановлені. Дуже яскраво з цього приводу висловився Р. Лорч, зазначаючи: «Багато дивацтв в американському уряді, а головне з них полягає в тому, що орган виконавчої влади – головний законодавець, а не члени законодавчої влади. Конституція США й конституції окремих штатів зберігають доктрину про розподіл влад, яка наголошує, що законодавча влада повинна видавати закони. Насправді ж Уряд здійснює законодавчу діяльність безпосередньо, видаючи правила, які мають силу закону, й опосередковано, впливаючи на законодавчу владу» [6, р. 123]. Деяко інший погляд на законодавчу функцію Уряду виклали американські вчені Ф. Прескотт і Д. Циммерман у книзі «The Politics of the Veto of Legislation in New York State», – вони відзначили таке: «Уряд, як орган виконавчої влади, звісно, виконує закони. Але видається так багато законів, що ніхто не в змозі проконтролювати їх виконання. Тому бюрократи можуть обрати з цієї безлічі законів ті, які треба виконувати, а деякі можна проігнорувати» [7, р. 58].

Отже, нині у сфері законотворчості склалися положення, при якому, згідно з класичною конституційною доктриною, акти виконавчої влади повинні були б кваліфікуватися як підзаконні акти, що приймаються на основі і на виконання законів, ухвалених парламентом. Однак сучасна доктрина та практика все далі відходять від цієї концепції. Як результат, регулювання суспільних відносин актами виконавчої влади стає загальною нормою, а застосування закону, навпаки, – винятком.

Фінансова компетенція та бюджетний процес

Свого часу Президент США Р. Рейган дуже емоційно висловився з приводу бюджетного процесу: «Бюджетний процес – це жалюгідне видовище, жадливий кошмар рішень, при якому вкладають сотні мільйонів доларів в один законопроект. Це необхідно зупинити. Ми ще раз просимо Конгрес: дайте нам той самий інструмент, який мають 43 губернатори. Тобто, низку статей – вето, з яких ми зможемо вирізати ці повноваження» [8].

Бюджет є основою всієї діяльності виконавчої влади, бо реалізація будь-яких програм потребує фінансування. Джерела фінансування дуже обмежені та представляють собою, передусім, надходження від податків.

Отже, у бюджетному процесі стикається тріада інтересів. Для того, щоб отримати асигнування, виконавчій владі необхідно вводити нові податки чи зменшити фінансування інших програм. Це може спричинити за собою політичні ризики і програш на чергових виборах. Платники податків не вітають введення податків, і на виборах можуть не проголосувати за ініціаторів таких нововведень. Законодавці не бажають голосувати за введення нових податків, бо вони будуть, зазвичай, асоційовані з непопулярними рішеннями. Тому більшість дискусій про нові програми тонуть у дебатах про фінансування. Рішення по бюджету є плодом чисельних компромісів і взаємних поступок.

На практиці у всіх демократичних державах підготовка і виконання бюджету є урядовим повноваженням. На боці уряду знання та досвід. Проходження проекту бюджету через парламент є формальною процедурою, бо прийняття поправок і доповнень до нього відбувається рідко. Після затвердження бюджет повністю виходить за сферу діяльності парламенту. Його виконання цілком зосереджено в руках уряду та підлеглого йому адміністративного апарату.

Зовнішні зносини та міжнародна діяльність

До числа юридично закріплених повноважень уряду у сфері зовнішніх зносин відносяться визначення їх загальних цілей, шляхів та засобів реалізації, надання вказівок та директив, які запроваджуються у життя дипломатичним апаратом. Уряд дає вказівку про проведення міжнародних перемовин, не питаючи попередньої згоди парламенту.

Уряд бере участь у ратифікаційному процесі парламенту, володіючи виключним правом внесення до парламенту законопроектів про ратифікацію. Наприклад, у Франції, у відповідності зі статтею 52 Конституції [9], й у Німеччині, у відповідності з п. 2 статті 59 Основного закону ФРН [1], міжнародні угоди, які не потребують ратифікації, затверджуються урядом.

Сфера зовнішньої політики залишається переважно сферою урядової діяльності. У цій сфері колосальне значення належить конфіденціальним відносинам між головами урядів, які вже в силу тієї обставини не стають надбанням широких обговорень у парламенті чи предметом дискусії громадськості.

Політична відповідальність

Політична відповідальність уряду перед парламентом зводиться, у кінцевому рахунку, до відмови в довірі і винесенні вотуму недовіри. Згідно з класичною конституційною доктриною парламентська відповідальність передбачає солідарну відповідальність уряду за той економіко-політичний курс, який він проводить, та за управлінську діяльність, яку він здійснює. У державах із парламентарною формою правління уряд залишається при владі доти, поки користується підтримкою більшості в парламенті.

Вотум недовіри чи прийняття резолюції осуду уряду тягнуть за собою лише політичні наслідки, і самі по собі не можуть слугувати підставою для судового переслідування носіїв виконавчої влади. Правда, у Франції члени Уряду несуть кримінальну відповідальність за посадові злочини та проступки у відповідності з кримінальним законом, але перед спеціальним Судом правосуддя Республіки. Згідно з частинами 2–4 статті 68–2, яка включена до Конституції Франції у 1993 році, будь-яка особа, що вважає себе потерпілою від злочину чи проступку, який здійснив член уряду при виконанні своїх функцій, може подати скаргу у спеціальну комісію. Ця комісія може передати справу генеральному прокурору при Касаційному суді для порушення справи у Суді правосуддя Республіки [9].

Аналогічні можливості залучення голови виконавчої влади чи члена уряду до відповідальності за здійснення злочинних діянь передбачені конституційним законодавством і в інших державах. Однак звинувачення, які може пред'являти парламент чи його нижня палата, дуже обмежені підставами. Практика знає не так багато випадків притягнення до судової відповідальності членів урядів. У Великій Британії, батьківщині процедури імпичменту, вона застосовувалася в останній раз в 1806 році. Саме тоді, як відомо, імпичменту був підданий лорд Мелвилл за зловживання при використанні державних коштів. Тим не менш, в останній час зросла кількість судових справ, які були порушені по відношенню до колишніх керівників і членів уряду. Наприклад, в Італії порушена справа щодо Дж. Андреотті за підозрою у зв'язках із мафією. У Франції колишнього Прем'єр-міністра країни Л. Фабіуса звинувачу-

вали у справі, зв'язаній із ВІЧ-інфекцією. Цілий ряд справ про фінансові порушення було ініційовано в Японії та Південній Кореї.

Отже, інститути парламентської та судової відповідальності залишаються одним із найрадикальніших засобів контролю за діяльністю виконавчої влади. Однак дієвість такого контролю, хоча і неоднакова в різних державах, залишається малоефективною.

Там де одна партія чи організаційно оформлений блок партій контролює парламентську більшість, можливість опозиції домогтися вираження вотуму недовіри уряду практично рівна нулю. Уряд, який опинився в меншості, теоретично може бути замінений новим. Однак такий уряд може, не виходячи у відставку, вдатися до дострокового розпуску парламенту та проведення позачергових виборів. У державах, де присутня стійка парламентська більшість, інститут відповідальності використовується більш активно. Водночас винесення вотуму недовіри необов'язково призводить до радикальної зміни урядової політики. Найчастіше це навіть не тягне за собою серйозних змін у його складі.

Очевидно, що діяльність виконавчої влади є нескінченним рядом здійснюваних нею конституційних і фактично належних їй прав. Обсяг цих прав неухильно росте. У сучасному світі права виконавчої влади, які визначені конституціями, і права, які їй делеговані, – невіддільні. Реформи, спрямовані на констатацію сформованого *status quo*, назріли та широко обговорюються у колах конституціоналістів [10, р. 157–161]. На відміну від західних країн, де більшість законопроектів вноситься до парламенту урядом, в Україні саме парламентарі є головним за кількістю внесених законопроектів суб'єктом права законодавчої ініціативи і, відповідно, частка прийнятих законів України, розроблених народними депутатами, також є найбільшою в порівнянні з іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи [11, с. 61]. У зв'язку з цим до пріоритетних проблем конституційного права в нашій державі належить необхідність удосконалення чинного законодавства про парламентський контроль [12, с. 43].

Висновки. Мета влади полягає в управлінні. Управління може бути здійснене тільки в рамках законів. Тому виконавча влада

все частіше здійснює законодавчі функції. Виборці у своєму повсякденному житті стикаються з конкретними проявами діяльності виконавчої влади. Водночас законодавча влада уявляється їм дуже абстрактною структурою. Найчастіше парламенти виступають в образі такої собі спільноти, яка немає обличчя, без єдиного голосу та без єдиної політики. Саме виконавчій владі суспільство довіряє свої нагальні проблеми, пред'являє вимоги та покладає надії на її відповідальність. Виконавча влада безпосередньо відповідає перед населенням за стан справ у державі. При такому становищі авангардна роль виконавчої влади не викликає сумнівів. Однак вважаємо, що таке фактичне становище потребує свого належного доктринально-теоретичного обґрунтування та нормативного закріплення.

Список використаних джерел:

1. Федеративная Республика Германия. Конституция и законодательные акты / Со вступительной статьей доктора юридических наук Ю. П. Урьяса. Москва: Прогресс, 1991. 472 с.
2. Конституционное право / Перевод с английского; Уэйд Е. С., Филлипс Д. Д.; ред. Молдавский З. И. Москва: Иностр. лит., 1950. 587 с.
3. Punnett R. M. *British Government and Politics*. 5th edition. Chicago: Dorsey Press, 1988. 572 p.
4. *Being Governor: Views from the Office* / by Thad L. Beyle (Editor), Lynn Muchmore (Editor). Durham, N.C.: Duke Press Policy Studies, 1988. 239 p.
5. Reorganization Act of 1939 (Public No. 19, 76th Congress, 1st Session), approved April 3, 1939.
6. Lorch R. S. *State and Local Politics: The Great Entanglement*. 2nd ed. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall, 1992. 415 p.
7. Prescott F. W., Zimmerman J. F. *The Politics of the Veto of Legislation in New York State*. Washington D. C.: University Press of America, 1980. 372 p.
8. President Ronald Reagan. *State of the Union Address*. January 27, 1987.
9. Constitution of France, 1958 (rev. 2008). URL: https://www.constituteproject.org/constitution/France_2008?lang=en (Дата звернення: 15.09.2021).

10. Strategies for Leaders. Who Do Not Have a Lot of Power. *State Government* (July-August 1987). P. 157-161.

11. Мищак І. М. Конституційно-правові аспекти реалізації народними депутатами України права законодавчої ініціативи. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2011. № 3. С. 56-61. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/1493> (Дата звернення: 15.09.2021).

12. Мищак І. М. Деякі питання удосконалення контрольної функції парламенту. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2010. № 3. С. 37-43. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/1318> (Дата звернення: 15.09.2021).

References:

1. *Federativnaya Respublika Germaniya. Konstitutsiya i zakonodatel'nyye akty* (1991) / So vstupitel'noy stat'yey doktora yuridicheskikh nauk Yu. P. Ur'yasa. Moskva : Progress [in Russian].
2. *Konstitutsionnoye pravo* (1950) / Perevod s angliyskogo; Ueyd Ye. S., Fillips D. D.; red. Moldavskiy Z. I. Moskva: Inostr. lit. [in Russian].
3. Punnett, R. M. (1988). *British Government and Politics*. Chicago: Dorsey Press; 5th edition.
4. *Being Governor: Views from the Office* (1988) / by Thad L. Beyle (Editor), Lynn Muchmore (Editor). Durham, N. C. : Duke Press Policy Studies.
5. *Reorganization Act of 1939* (Public No. 19, 76th Congress, 1st Session), approved April 3, 1939.
6. Lorch, R. S. (1992). *State and Local Politics: The Great Entanglement*. 2nd ed. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.
7. Preskott, F. V., Tsymmerman, Dzh. F. (1980). *The Politics of the Veto of Legislation in New York State*. Washington D. C.: University Press of America.
8. President Ronald Reagan. (1987). *State of the Union Address*, January 27.
9. *Constitution of France* (1958) (rev. 2008). URL: https://www.constituteproject.org/constitution/France_2008?lang=en (Last accessed: 15.09.2021).
10. Strategies for Leaders. Who Do Not Have a Lot of Power. *State Government* (July-August 1987), 157-161.

11. Myshchak, I. M. (2011). Constitutional and Legal Aspects of the Legislative Initiatives Realization by People's Deputies of Ukraine. *Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 3, 56–61. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/1493> (Last accessed: 18.09.2021) [in Ukrainian].

12. Myshchak, I. M. (2010). Some Issues of the Improvement of the Parliament's Control Function. *Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 3, 37–43. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/1318> (Last accessed: 18.09.2021) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20 вересня 2021 р.